

ارائه یک مدل تصمیم‌گیری چند معیاره گروهی - فازی مبتنی بر روش TOPSIS برای انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه در محیط کسب و کار بانکی ایران سیفاله تبریزی¹، محبوبه کریمی²، رکسانا فکری³

¹ دانشجوی دکتری مهندسی صنایع، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
² کارشناس ارشد مدیریت صنعتی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
³ استادیار رشته مهندسی صنایع، بخش فنی و مهندسی، دانشگاه پیام نور

چکیده

صندوق‌های قرض‌الحسنه در سطح کشور از کوچکترین روستاها تا بزرگترین شهرها وجود دارند و نقشی جدی در رفع نیاز دهک‌های پایین جامعه بازی می‌نمایند. امروزه مسائل و مشکلاتی مهم از نظرات ضعیف، مدیریت ناصحیح منابع، تخلفات مالی و ناتوانی در جذب نقدینگی تبدیل به تهدیدی بالقوه برای صندوق‌های قرض‌الحسنه گردیده است. در چنین شرایطی، این فرصت برای هر یک از بانک‌ها یا موسسات مالی و اعتباری داخلی وجود دارد که به تعامل با این صندوق‌ها در جهت سامان‌دهی ساختار مالی و سازمانی صندوق‌های قرض‌الحسنه بپردازد؛ در این صورت نه تنها مردم مرتبط با این صندوق‌ها می‌توانند مشتریان بالقوه برای بانک یا موسسه مالی و اعتباری باشند، بلکه با فراهم نمودن ساز و کار انتقال سپرده‌های صندوق‌های قرض‌الحسنه به بانک یا موسسه مالی و اعتباری نقدینگی آن افزایش می‌یابد. استخراج معیارهای ارزیابی صندوق‌های قرض‌الحسنه و گزینش این صندوق‌ها بر مبنای این معیارها یکی از پیش‌نیازهای اصلی مدل کسب و کار تعامل با صندوق‌های قرض‌الحسنه است. بر این اساس، در این پژوهش پس از تبیین معیارهای مناسب برای انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه، یک مدل تصمیم‌گیری چند شاخصه بر مبنای تصمیم‌گیری چند معیاره گروهی - فازی مبتنی بر روش TOPSIS جهت وزن‌دهی به معیارها و رتبه‌بندی و انتخاب نهایی صندوق‌های قرض‌الحسنه ارائه می‌گردد. در نهایت نیز یک مثال عددی جهت نشان‌دادن کاربرد مدل پیشنهادی جهت انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه ارائه گردیده است.

کلیدواژه: صندوق‌های قرض‌الحسنه، تصمیم‌گیری چند معیاره گروهی، فازی شهودی، TOPSIS فازی شهودی

1- مقدمه

یکی از صنایعی که در تمام جهان و به تبع آن در ایران بنگاه‌های زیاد و توانمندی در آن مشغول به فعالیت می‌باشند صنعت بانکداری است. فناوری‌های پیشرفته همچون فناوری ارتباطات و اطلاعات تاثیرات بسیاری بر این صنعت گذاشته است و فرصت‌های بسیار و مدل‌های کسب و کار جدیدتری را برای

¹ کارشناس دفتر برنامه ریزی و پایش عملکرد مرکز آمار ایران،
² کارشناس دفتر برنامه ریزی و پایش عملکرد مرکز آمار ایران،
³ مدیر همکاری علمی - صنعتی و کارآفرینی دانشگاه پیام نور،

بنگاه‌های فعال در این عرصه بوجود آورده است. یکی از پتانسیل‌های موجود در ایران که تا کنون بانک‌ها و همچنین موسسات مالی و اعتباری به سمت استفاده جدی از آن نرفته است، پتانسیل صندوق‌های قرض‌الحسنه است. کارنامه و سابقه فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه در ایران به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، موضوع بحث‌برانگیزی بوده است؛ گستردگی صندوق‌های قرض‌الحسنه در سراسر کشور، ناشناس بودن موسسان این نهادها و تمایزبخشی از فعالیت آن‌ها با بانک‌های دولتی را می‌توان از مهم‌ترین دلایل بحث‌برانگیز بودن این نهادها برشمرد. به‌طوری که سامان‌دهی و نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه طی ادوار گذشته همواره از دغدغه‌های اصلی بانک مرکزی بوده است. تاکنون مقررات و قوانین مربوط به صندوق‌های قرض‌الحسنه تغییر و تحولات زیادی داشته‌اند؛ مطابق آخرین تغییرات در ماده 92 قانون برنامه سوم توسعه و در مصوبه هیات وزیران مورخ 1381/11/9 نظارت بر تمامی فعالیت‌های پولی و مالی صندوق‌های قرض‌الحسنه به بانک مرکزی محول شده و بعد از ابلاغ مصوبه هیات وزیران، ضوابط و نحوه فعالیت اینگونه صندوق‌ها تدوین و جهت تصویب به شورای پول و اعتبار ارسال گردیده است. همچنین سرانجام با تصویب لایحه تنظیم بازار غیرمتشکل پولی در مجلس شورای اسلامی مقررات جدید فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه تعیین گردید. این لایحه به‌منظور نظم بخشیدن و قانونمند نمودن فعالیت‌های شرکت‌های تعاونی اعتبار، صندوق‌های قرض‌الحسنه و موسسات و شرکت‌هایی که به انواع عملیات بانکی مبادرت می‌ورزند و نیز اعمال نظارت بر فعالیت اینگونه شرکت‌ها و موسسات و جلوگیری از عملکرد مغایر با سیاست‌های پولی و برنامه‌های مصوب دولت تنظیم گردیده است. بر این اساس، ساماندهی نهاد‌های پولی غیرمتشکل به ویژه صندوق‌های قرض‌الحسنه پس از تصویب قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی در دستور بانک مرکزی قرار گرفته است. در یک تقسیم‌بندی انواع صندوق‌های قرض‌الحسنه فعال در سطح کشور عبارتند از: 1- صندوق‌های بزرگ¹ 2- صندوق‌های مساجد 3- صندوق‌های خودجوش و خانوادگی. این صندوق‌ها که در سطح کشور از کوچکترین روستاها تا بزرگترین شهرها به صورت پراکنده و غیرمتمرکز وجود دارند، نقشی جدی در اقتصاد کشور و رفع نیاز دهک‌های پایین جامعه بازی می‌کنند. اما امروزه این نقش به دلایلی اهم از نظارت ضعیف، مدیریت ناصحیح منابع، تخلفات مالی، نیروی انسانی آموزش‌نندیده و ناتوانی در جذب نقدینگی تبدیل به تهدید بالقوه گردیده است.

با عنایت به فرصت‌هایی که به دلیل توسعه فناوری ارتباطات و اطلاعات بوجود آمده است، این فرصت برای هر یک از بانک‌ها یا موسسات مالی و اعتباری داخلی وجود دارد که با بهره‌گیری از یک مدل مطلوب کسب و کار به تعامل با این صندوق‌ها بپردازد. با فرض این‌که یکی از بانک‌های کشور بپذیرد که با طراحی یک مدل کسب و کار به تعامل با مجموعه این صندوق‌ها بپردازد؛ در نگاه اول صندوق‌های قرض‌الحسنه با توجه به گستردگی و تعددی که دارند با مردم زیادی مرتبط هستند که این مردم می‌توانند مشتریان

¹ صندوق‌های قرض‌الحسنه بزرگ صندوق‌هایی هستند که جمعیتی بیش از 1000 نفر دارند یا این که دارای یک یا چند شعبه هستند.

بالقوه‌ای برای بانک مذکور باشند. مهمتر این که اگر بتوان ساز و کار انتقال سپرده‌های صندوق‌های قرض‌الحسنه را به بانک فراهم نمود، نقدینگی بانک افزایش می‌یابد و این موفقیت بزرگی برای بانک مذکور خواهد بود. از سوی دیگر اعتبار سیستم بانکی و قابلیت‌های بسیار زیاد این سیستم می‌تواند برای صندوق‌های قرض‌الحسنه نیز ارزش آفرین باشد. برای مثال با توجه به پایین بودن سطح دانش سازمانی در اغلب صندوق‌های قرض‌الحسنه، بانک می‌تواند با توجه به برخورداری از ساختار و دانش مالی مطلوب برای کارکنان صندوق‌های قرض‌الحسنه دوره‌های آموزشی برگزار نماید؛ علاوه بر این بانک می‌تواند برای ایجاد ساختار و پیاده‌سازی سیستم‌های مالی و مدیریتی به این صندوق‌ها کمک نماید و یا حتی در مباحثی مربوط به حسابرسی حرفه‌ای و نظارت بر ساختارهای مالی این صندوق‌ها دخیل باشد. مهمتر این که در حال حاضر مهمترین دغدغه صندوق‌های قرض‌الحسنه کمبود نقدینگی است؛ تعامل با یک سیستم بانکی امکان بهره‌مندی از منابع قوی مالی بانک را برای صندوق‌های قرض‌الحسنه فراهم می‌آورد.

با توجه به فرصت‌های فوق‌الذکر و ارزش افزوده ایجاد شده حاصل از این تعامل، طراحی یک مدل همکاری با این صندوق‌ها برای هر بانک یا موسسه مالی و اعتباری مفید خواهد بود. طراحی این مدل کسب و کار نیازمند بررسی دقیق ساختارهای حقوقی، مالی و سازمانی صندوق‌های قرض‌الحسنه در جهت استخراج نقاط قوت و ضعف و نیز تهدیدها و فرصت‌های پیش روی صندوق‌های قرض‌الحسنه خواهد بود. بی‌تردید پروژه طراحی چنین مدلی نیازمند صرف هزینه و زمان بسیار زیادی است، به طوری که با توجه به نتایج مفید پیاده‌سازی این مدل می‌توان آن را در زمره پروژه‌های ملی لحاظ نمود. بی‌شک پرداختن به تمام بخش‌های مدل کسب و کار مذکور از چارچوب یک مقاله تحقیقاتی فراتر است. با توجه به گستردگی و تنوع صندوق‌های قرض‌الحسنه، استخراج شاخص‌های کلیدی عملکرد¹ به عنوان معیارهای ارزیابی صندوق‌های قرض‌الحسنه و گزینش این صندوق‌ها بر مبنای این معیارها یکی از پیش‌نیازهای اصلی در طراحی مدل کسب و کار تعامل با صندوق‌های قرض‌الحسنه است.

بر این اساس، در این پژوهش تلاش شده که در گام نخست معیارهای مناسب برای انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه جهت تعامل با بانک یا موسسه مالی و اعتباری استخراج شود. سپس، در گام بعدی یک مدل تصمیم‌گیری چند شاخصه² بر مبنای "تصمیم‌گیری چندمعیاره گروهی-فازی مبتنی بر روش TOPSIS" جهت وزن‌دهی به معیارها و رتبه‌بندی و انتخاب نهایی صندوق‌های قرض‌الحسنه جهت مشارکت در پروژه تعامل با صندوق‌های قرض‌الحسنه گردد. بررسی نتایج نشان می‌دهد که در صورتی که یک بانک یا موسسه مالی و اعتباری متمایل به طراحی و اجرای مدل تعامل با صندوق‌های قرض‌الحسنه باشد، مدل ارائه‌شده در این پژوهش یک چهارچوب علمی مفید جهت گزینش صندوق‌های قرض‌الحسنه در مرحله آغازین طراحی و اجرای مدل است.

¹ Key Performance Index (KPI)

² Multiple Attribute Decision Making (MADM)

این مقاله به ترتیب ذیل سازمان‌دهی شده است:

پس از بیان ضرورت انجام تحقیق در بخش اول، پیشینه تحقیقات انجام‌شده در حوزه تصمیم‌گیری مبتنی بر روش TOPSIS در محیط فازی و همچنین مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه در حوزه بانکداری داخلی در بخش دوم بیان گردیده است. همچنین در بخش سوم روش‌شناسی پژوهش تبیین شده است. معیارهای ارزیابی صندوق‌های قرض‌الحسنه در بخش چهارم بیان شده است. در راستای مدل‌سازی مسئله انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه بر مبنای معیارهای تبیین‌شده، در بخش پنجم از این مقاله به تشریح ویژگی‌ها و مراحل مدل "تصمیم‌گیری چندمعیاره گروهی-فازی مبتنی بر روش TOPSIS" پرداخته شده است. نتایج عددی حاصل از به‌کارگیری مدل پیشنهادی جهت رتبه‌بندی پنج صندوق قرض‌الحسنه بر مبنای معیارهای دوازده‌گانه در بخش ششم ارائه گردیده است. در بخش آخر نیز نتایج حاصل از اجرای مدل پیشنهادی تبیین شده است.

2- پیشینه تحقیق

امروزه استفاده از روش‌های سنتی تصمیم‌گیری در مورد گزینه‌های مختلف بر مبنای معیارهای متعدد و بعضاً متضاد امکان‌پذیر نیست و تصمیم‌گیرندگان نیازمند بهره‌گیری از روش‌های مناسب‌تری برای جمع معیارهای مختلف با یکدیگر جهت نیل به هدف بهترین تصمیم هستند. تصمیم‌گیری چندشاخصه از جمله روش‌های توسعه داده شده جهت حل مشکلات تصمیم‌گیرندگان است که برای مواردی که تعداد گزینه‌ها محدود باشند، مناسب است [9]. تصمیم‌گیرندگان در تصمیم‌گیری به روش چندشاخصه با استفاده از ماتریس تصمیم‌گیری ترجیحات خود را در مورد گزینه‌های متصور به ازای معیارهای مختلف بیان می‌نمایند تا در نهایت با بهره‌گیری از الگوریتم‌های مختلف توسعه داده شده در این حوزه، گزینه مناسب را تعیین نمایند.

در غالب مسائل واقعی معمولاً اطلاعات ورودی به شکلی قطعی در دسترس نخواهد بود و در زمان اتخاذ تصمیمات، ارزش معیارها و محدودیت‌ها در قالب عبارات مبهمی نظیر "کیفیت خوب" یا "قیمت پایین" بیان می‌شود این ماهیت مبهم، نادقیق و نامطمئن به جای آن که تصادفی باشد، بیشتر فازی است؛ شرایط فازی از عدم وجود مرزهای دقیق در برخی از زیرمجموعه‌های داده‌ها و اطلاعات در حالتی معین حاصل می‌گردد. تئوری مجموعه‌های فازی امکان اداره این نوع داده‌ها و اطلاعات که در برگزیده قضاوت‌های ذهنی افراد در فرآیند تصمیم‌گیری است را فراهم می‌نماید. آقای لطفی‌زاده در سال 1965 تئوری مجموعه‌های فازی را مطرح نمود و تا کنون پیشرفت‌های تئوریک و علمی زیادی در زمینه تئوری مجموعه‌های فازی انجام پذیرفته است.

روش شباهت به حل ایده‌آل یا TOPSIS نخستین بار توسط هوانگ و یون [10] به عنوان یکی از متدهای حل مسائل تصمیم‌گیری چندمعیاره مطرح گردید. این روش بر این مفهوم استوار است که گزینه

مناسب گزینه‌ای است که همزمان دارای کمترین فاصله از حل ایده‌آل مثبت و بیشترین فاصله از حل ایده‌آل منفی باشد. بررسی تحقیقات انجام‌شده در این حوزه بیانگر وجود نمونه‌های مختلفی از کاربرد روش TOPSIS در محیط فازی است؛ تحقیقاتی مهم از ارزیابی کیفیت سرویس ارائه شده در خطوط هوایی توسط تسوآر و همکاران [11]، مکان‌یابی تسهیلات توسط چو [8] و مدل‌سازی و حل مسئله انتخاب تامین‌کننده توسط چن و همکاران [7].

مفهوم صندوق‌های قرض‌الحسنه خاص کشور ایران است؛ بررسی تحقیقات در حوزه بانکداری و موسسات مالی و اعتباری داخلی نشان می‌دهد که تا کنون مدل تصمیم‌گیری جهت انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه جهت تعامل با بانک یا موسسه مالی و اعتباری ارائه نشده است. اما در میان کارهای مشابه در این حوزه می‌توان به تحقیق انجام‌شده توسط اصغری‌زاده و فرشته [1] اشاره نمود؛ آن‌ها از یک مدل تصمیم‌گیری چندشاخصه برای اولویت‌بندی مشتریان بانک در راستای ارائه بهره‌ور خدمات بهره‌برده‌اند. در این حوزه، تحقیقاتی در زمینه اتخاذ استراتژی‌های مناسب در بازار هدف توسط بانک‌ها یا موسسات مالی و اعتباری با بهره‌گیری از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه انجام پذیرفته است که از جمله می‌توان به تحقیق انجام شده توسط نصرتی و همکاران [3] اشاره نمود. آن‌ها در این تحقیق از روش‌های AHP و TOPSIS جهت انتخاب استراتژی بازاریابی مناسب بهره بردند. عباس‌زاده و همکاران [2] نیز به بررسی بکارگیری فرایند تحلیل شبکه‌ای فازی جهت انتخاب استراتژی رقابتی توسط بانک‌های داخلی پرداختند.

3- روش‌شناسی تحقیق

این مطالعه مبتنی بر مطالعه موردی و از نوع کاربردی است. بر این اساس، در گام نخست با تکیه بر نتایج حاصل از مصاحبه با مدیران انواع صندوق‌های قرض‌الحسنه و همچنین مطالعه اسناد مالی این صندوق‌ها لیست اولیه معیارهای مناسب برای انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه جهت تعامل با بانک یا موسسه مالی و اعتباری استخراج گردید. سپس، لیست مورد نظر با ارائه به چند مدیر بانکی مورد پایش قرار گرفته و در نهایت فهرست نهایی معیارهای ارزیابی صندوق‌های قرض‌الحسنه استخراج گردید. در گام دوم، مبانی مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره گروهی - فازی (شهودی) مبتنی بر روش TOPSIS با مطالعه منابع موجود استخراج گردید. در نهایت، مدل پیشنهادی با داده‌های حاصل از مصاحبه با مدیران صندوق‌های قرض‌الحسنه مورد ارزیابی واقع گردید.

4- استخراج معیارهای ارزیابی صندوق‌های قرض‌الحسنه

با مطالعه و بررسی ساختار انواع صندوق‌های قرض‌الحسنه با توجه به تعاریف بانک مرکزی و همچنین مطالعه میدانی و همچنین مصاحبه با برخی از مدیران صندوق‌های قرض‌الحسنه موجود، شاخص‌های ذیل جهت ارزیابی و گزینش صندوق‌های قرض‌الحسنه استخراج گردیده است:

1. تعداد مشتریان تحت پوشش صندوق قرض‌الحسنه؛

2. سقف تسهیلات قرض الحسنه پرداختی به هر یک از مشتریان؛
3. متوسط تعداد مشتریانی که در سال موفق به دریافت تسهیلات قرض الحسنه از صندوق می گردند؛
4. متوسط تعداد مشتریانی که در سال اقدام به تسویه تسهیل قرض الحسنه دریافتی از صندوق می نمایند؛
5. حداکثر مدت زمان بازپرداخت تسهیلات قرض الحسنه توسط هر یک از مشتریان؛
6. میزان کارمزد دریافتی بابت اعطای تسهیلات قرض الحسنه به مشتریان؛
7. متوسط تعداد مشتریان در ماه (سال)، که در بازپرداخت تسهیلات قرض الحسنه تأخیر دارند؛
8. درصدی از سرمایه صندوق که از محل سپرده های قرض الحسنه مشتریان صندوق تأمین می شود؛
9. درصدی از سرمایه صندوق که از طریق کمک های دریافتی از خیرین حقیقی و حقوقی تأمین می شود؛
10. مجموع سپرده های قرض الحسنه در هر ماه (سال) در صندوق به اضافه کارمزد دریافتی از بازپرداخت تسهیلات؛
11. مجموع هزینه های صندوق قرض الحسنه؛
12. نسبت ارزش منابع مالی صندوق (اعم از مجموع سپرده های قرض الحسنه، ارزش ملکی محل فعالیت صندوق - در صورتی که جزو دارایی های صندوق باشد - و همچنین تسهیلات تحت مالکیت صندوق) به مجموع هزینه های صندوق.

نتایج حاصل از مصاحبه با مسئولین صندوق های قرض الحسنه بیانگر آن است که آن ها تمایل چندانی به اظهار دقیق مقادیر معیارهای فوق الذکر در مورد عملکرد صندوق تحت مدیریت خود ندارند و اغلب از عبارات مبهمی نظیر "کارمزد پایین" و یا "تسهیلات نسبتاً خوب" برای پاسخگویی به پرسش ها بهره می برند (البته لازم به ذکر است که غالب موسسات مالی و اعتباری از پاسخ دقیق به چنین پرسش هایی خودداری می نمایند و معمولاً به پاسخ های کلی بسنده می نمایند). بر این اساس، تصمیم سازان (نمایندگان بانک یا موسسه مالی و اعتباری) برای انتخاب صندوق های قرض الحسنه جهت تعامل، با اطلاعات نادقیق و مبهم مواجه خواهند بود. در چنین شرایطی مدل های قطعی تصمیم گیری چندشاخصه از کارایی مطلوبی جهت لحاظ نمودن این ابهامات در مدل سازی برخوردار نیستند؛ در این حالت، "تئوری مجموعه های فازی" بهترین ابزار برای لحاظ نمودن ابهامات و همچنین عدم قطعیت موجود در مسئله است.

بی تردید فرایند انتخاب صندوق های قرض الحسنه نمی تواند یک تصمیم فردی باشد و مشارکت گروهی از تصمیم سازان شامل مسئولین و مشاوران بانکی را می طلبد. بر این اساس، مدل تصمیم گیری گزینش صندوق های قرض الحسنه نه تنها باید با لحاظ نمودن شرایط فازی طراحی شود بلکه باید اصول تصمیم گیری جمعی نیز در مدل سازی لحاظ گردد.

5- مدل تصمیم گیری چندمعیاره گروهی - فازی مبتنی بر روش TOPSIS

در این بخش پس از تبیین تئوری مجموعه فازی شهودی، مراحل مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره گروهی-فازی مبتنی بر روش TOPSIS تشریح می‌گردد.

5-1- تئوری مجموعه فازی شهودی¹

تئوری مجموعه فازی شهودی نخستین بار توسط آتاناسو [4] با هدف توسعه تئوری مجموعه فازی کلاسیک ارائه شد که برای لحاظ نمودن ابهامات مسئله مناسب است.

مجموعه فازی شهودی A روی مجموعه محدود X به صورت زیر تعریف می‌شود [4]:

$$A = \{x, \mu_A(x), \nu_A(x) | x \in X\}; \quad \mu_A(x), \nu_A(x): X \rightarrow [0,1] \quad (1)$$

$\mu_A(x)$ و $\nu_A(x)$ به ترتیب تابع عضویت و تابع عدم عضویت X در مجموعه A هستند؛ به طوری که:

$$0 \leq \mu_A(x) + \nu_A(x) \leq 1$$

$\pi_A(x)$ سومین پارامتر مجموعه فازی شهودی است؛ این پارامتر با عنوان شاخص فازی شهودی یا درجه شک و دودلی² که آیا x عضو مجموعه A است یا خیر، شناخته می‌شود:

$$\pi_A(x) = 1 - \mu_A(x) - \nu_A(x); \quad \forall x \in X : 0 \leq \pi_A(x) \leq 1 \quad (2)$$

در صورتی که مقدار $\pi_A(x)$ کوچک باشد، دانشی که در مورد X وجود دارد از اطمینان و یقین بیشتری برخوردار است و هر چه قدر مقدار $\pi_A(x)$ بزرگتر باشد (به یک نزدیکتر باشد) این دانش دارای اطمینان و یقین کمتری خواهد بود. واضح است که در صورتی که برای همه عناصر مجموعه رابطه $\mu_A(x) = 1 - \nu_A(x)$ برقرار باشد، همان مجموعه فازی معمولی خواهد بود.

فرض کنید A و B دو مجموعه فازی شهودی روی مجموعه X باشد؛ عملگر ضرب به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$A \otimes B = \{\mu_A(x) \cdot \mu_B(x), \nu_A(x) + \nu_B(x) - \nu_A(x) \nu_B(x) | x \in X\} \quad (3)$$

اگر متغیری بتواند واژه‌هایی از زبان طبیعی را به عنوان مقدار خود بپذیرد، آنگاه یک متغیر زبانی³ نامیده می‌شود؛ مثلاً متغیر زبانی "سهم بازار" می‌تواند واژه‌های "کم"، "متوسط" و "زیاد" را به عنوان مقدار بپذیرد. اهمیت هر واژه با توجه به اعداد فازی شهودی⁴ که برای هر کلمه زبانی در نظر گرفته شده

¹ Intuitionistic Fuzzy Set (IFS)

² Hesitation Degree

³ Linguistic Term

⁴ Intuitionistic Fuzzy Numbers (IFNs)

است تعیین می شود. اهمیت هر تصمیم گیرنده و همچنین وزن معیارها بر اساس کلمات زبانی و اعداد فازی شهودی موجود در جدول 1 تعیین می شود [6]:

جدول 1: کلمات زبانی استفاده شده برای رتبه بندی معیارها و تصمیم گیرندگان

اعداد فازی شهودی: (μ_k, ν_k)	کلمه زبانی
(0.90 , 0.10)	Very Important (VI)
(0.75 , 0.20)	Important (I)
(0.50 , 0.45)	Medium (M)
(0.35 , 0.60)	Unimportant (U)
(0.10 , 0.90)	Very Unimportant (VU)

نظرات هر کدام از اعضای گروه در مورد هر گزینه با توجه به معیارهای مطرح شده، بر اساس کلمات زبانی و اعداد فازی شهودی موجود در جدول 2 تعیین می شود [7]:

جدول 2: کلمات زبانی استفاده شده برای رتبه بندی گزینه ها

اعداد فازی شهودی: (μ_k, ν_k)	کلمه زبانی
(1.00 , 0.00)	Extremely Good (EG) / Extremely High (EH)
(0.90 , 0.10)	Very Very Good (VVG) / Very Very High (VVH)
(0.80 , 0.10)	Very Good (VG) / Very High (VH)
(0.70 , 0.20)	Medium Good (MG) / Medium High (MH)
(0.60 , 0.30)	Good (G) / High (H)
(0.50 , 0.40)	Fair (F) / Medium (M)
(0.40 , 0.50)	Medium Bad (MB) / Medium Low (ML)
(0.25 , 0.60)	Bad (B) / Low (L)
(0.10 , 0.75)	Very Bad (VB) / Very Low (VL)
(0.10 , 0.90)	Very Very Bad (VVB) / Very Very Low (VVL)

5-2- مراحل مدل تصمیم گیری

فرض کنید $A = \{A_1, A_2, \dots, A_m\}$ مجموعه گزینه های موجود و $X = \{X_1, X_2, \dots, X_n\}$ مجموعه معیارها باشد؛ فرایند مورد نظر برای روش TOPSIS فازی شهودی مطابق گام های زیر است [6]:

قدم 1) تعیین وزن های تصمیم گیرندگان

فرض کنید که گروهی از تصمیم‌گیرندگان شامل l نفر در تصمیم‌گیری دخیل باشند؛ اهمیت هر تصمیم‌گیرنده با توجه به اعداد فازی شهودی که برای هر کلمه زبانی در نظر گرفته شده است (جدول 1) تعیین می‌شود.

فرض کنید $D_k = (\mu_k, \nu_k, \pi_k)$ عدد فازی شهودی مربوط به رتبه k امین تصمیم‌گیرنده باشد؛ آنگاه وزن مربوط به k امین تصمیم‌گیرنده به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$\lambda_k = \frac{(\mu_k + \pi_k (\frac{\mu_k}{\mu_k + \nu_k}))}{\sum_{k=1}^l (\mu_k + \pi_k (\frac{\mu_k}{\mu_k + \nu_k}))}, \quad \sum_{k=1}^l \lambda_k = 1 \quad (4)$$

قدم 2) تشکیل ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع‌شده براساس نظرات تصمیم‌گیرندگان¹

فرض کنید $R^{(k)} = (r_{ij}^{(k)})_{m \times n}$ ماتریس تصمیم فازی شهودی هر تصمیم‌گیرنده باشد و $\lambda = \{\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3, \dots, \lambda_l\}$ وزن مربوط به هر تصمیم‌گیرنده باشد، به گونه‌ای که $\sum_{k=1}^l \lambda_k = 1$, $\lambda_k \in [0, 1]$ در فرایند تصمیم‌گیری گروهی باید تمام نظرات افراد با یکدیگر یکپارچه شده و به‌عنوان نظر گروه در قالب ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع شده ارائه شود.

بدین‌منظور عملگر متوسط فازی شهودی² (IFWA) توسط زو [12] برای تجمیع نظرات افراد معرفی گردیده است؛ $R = (r_{ij})_{m \times n}$ به‌طوری که:

$$r_{ij} = IFWA_{\lambda}(r_{ij}^{(1)}, r_{ij}^{(2)}, \dots, r_{ij}^{(l)}) = \lambda_1 r_{ij}^{(1)} \oplus \lambda_2 r_{ij}^{(2)} \oplus \lambda_3 r_{ij}^{(3)} \oplus \dots \oplus \lambda_l r_{ij}^{(l)}$$

$$= \left[1 - \prod_{k=1}^l (1 - \mu_{ij}^{(k)})^{\lambda_k}, \prod_{k=1}^l (\nu_{ij}^{(k)})^{\lambda_k}, \prod_{k=1}^l (1 - \mu_{ij}^{(k)})^{\lambda_k} - \prod_{k=1}^l (\nu_{ij}^{(k)})^{\lambda_k} \right] \quad (5)$$

برای رابطه فوق: $r_{ij} = (\mu_{A_i}(x_j), \nu_{A_i}(x_j), \pi_{A_i}(x_j))$, $(i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n)$ برقرار است.

در نتیجه ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع‌شده به شکل زیر خواهد بود:

$$R = \begin{bmatrix} (\mu_{A_1}(x_1), \nu_{A_1}(x_1), \pi_{A_1}(x_1)) & (\mu_{A_1}(x_2), \nu_{A_1}(x_2), \pi_{A_1}(x_2)) & \dots & (\mu_{A_1}(x_n), \nu_{A_1}(x_n), \pi_{A_1}(x_n)) \\ (\mu_{A_2}(x_1), \nu_{A_2}(x_1), \pi_{A_2}(x_1)) & (\mu_{A_2}(x_2), \nu_{A_2}(x_2), \pi_{A_2}(x_2)) & \dots & (\mu_{A_2}(x_n), \nu_{A_2}(x_n), \pi_{A_2}(x_n)) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ (\mu_{A_m}(x_1), \nu_{A_m}(x_1), \pi_{A_m}(x_1)) & (\mu_{A_m}(x_2), \nu_{A_m}(x_2), \pi_{A_m}(x_2)) & \dots & (\mu_{A_m}(x_n), \nu_{A_m}(x_n), \pi_{A_m}(x_n)) \end{bmatrix}$$

¹ Aggregated Intuitionistic Fuzzy Decision Matrix

² Intuitionistic Fuzzy Weighted Averaging (IFWA)

قدم 3) تعیین وزن معیارها

ممکن است تمام معیارها از اهمیت یکسانی برخوردار نباشند؛ بنابراین باید یک بردار W که نشان دهنده درجه اهمیت معیارها است، ارائه شود. بدین منظور باید نظرات فردی تمام اعضای گروه را درباره اهمیت معیارها، در قالب یک بردار به صورت تجمیع شده درآورد. فرض کنید $w_j^{(k)} = [\mu_j^{(k)}, \nu_j^{(k)}, \pi_j^{(k)}]$ وزن فازی شهودی مربوط به معیار j ام باشد که توسط تصمیم گیرنده k ام و با بهره گیری از جدول 2 استخراج شده باشد؛ آنگاه وزن های معیارها با استفاده از عملگر IFWA به شیوه زیر محاسبه می شود:

$$w_j = IFWA_{\lambda}(w_j^{(1)}, w_j^{(2)}, \dots, w_j^{(l)}) = \lambda_1 w_j^{(1)} \oplus \lambda_2 w_j^{(2)} \oplus \lambda_3 w_j^{(3)} \oplus \dots \oplus \lambda_l w_j^{(l)}$$

$$= \left[1 - \prod_{k=1}^l (1 - \mu_j^{(k)})^{\lambda_k}, \prod_{k=1}^l (\nu_j^{(k)})^{\lambda_k}, \prod_{k=1}^l (1 - \mu_j^{(k)})^{\lambda_k} - \prod_{k=1}^l (\nu_j^{(k)})^{\lambda_k} \right] \quad (6)$$

$$W = [w_1, w_2, w_3, \dots, w_j]$$

در نتیجه $w_j = (\mu_j, \nu_j, \pi_j), (j = 1, 2, \dots, n)$

قدم 4) تشکیل ماتریس تصمیم فازی شهودی وزن دار تجمیع شده¹

پس از تعیین وزن هر یک از معیارها و همچنین ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع شده، ماتریس تصمیم فازی شهودی وزن دار تجمیع شده مطابق تعریف زیر حاصل می گردد [11]:

$$R \otimes W = \left\{ \langle x, \mu_{A_i}(x) \cdot \mu_w(x), \nu_{A_i}(x) + \nu_w(x) - \nu_{A_i}(x) \cdot \nu_w(x) \mid x \in X \right\} \quad (7)$$

$$\pi_{A_i, w}(x) = 1 - \nu_{A_i}(x) - \nu_w(x) - \mu_{A_i}(x) \cdot \mu_w(x) + \nu_{A_i}(x) \cdot \nu_w(x) \quad (8)$$

بنابراین ماتریس تصمیم فازی شهودی وزن دار تجمیع شده را می توان به صورت زیر تعریف کرد:

$$R' = \begin{bmatrix} (\mu_{A_{1w}}(x_1), \nu_{A_{1w}}(x_1), \pi_{A_{1w}}(x_1)) & (\mu_{A_{1w}}(x_2), \nu_{A_{1w}}(x_2), \pi_{A_{1w}}(x_2)) & \dots & (\mu_{A_{1w}}(x_n), \nu_{A_{1w}}(x_n), \pi_{A_{1w}}(x_n)) \\ (\mu_{A_{2w}}(x_1), \nu_{A_{2w}}(x_1), \pi_{A_{2w}}(x_1)) & (\mu_{A_{2w}}(x_2), \nu_{A_{2w}}(x_2), \pi_{A_{2w}}(x_2)) & \dots & (\mu_{A_{2w}}(x_n), \nu_{A_{2w}}(x_n), \pi_{A_{2w}}(x_n)) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ (\mu_{A_{nw}}(x_1), \nu_{A_{nw}}(x_1), \pi_{A_{nw}}(x_1)) & (\mu_{A_{nw}}(x_2), \nu_{A_{nw}}(x_2), \pi_{A_{nw}}(x_2)) & \dots & (\mu_{A_{nw}}(x_n), \nu_{A_{nw}}(x_n), \pi_{A_{nw}}(x_n)) \end{bmatrix}$$

قدم 5) تعیین جواب ایده آل مثبت و ایده آل منفی فازی شهودی

¹ Aggregated Weighted Intuitionistic Fuzzy Decision Matrix

با فرض این که J_1 اندیس مربوط به معیارهای سود و J_2 اندیس مربوط به معیارهای هزینه و همچنین A^* جواب ایده آل مثبت و A^- جواب ایده آل منفی فازی شهودی باشد، آنگاه با توجه به ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع شده A^* و A^- به صورت زیر حاصل می گردد:

$$A^* = (\mu_{A^*W}(x_j), v_{A^*W}(x_j)) ; A^- = (\mu_{A^-W}(x_j), v_{A^-W}(x_j)) \quad (9)$$

به طوری که:

$$\mu_{A^*W}(x_j) = \left(\left(\max_i \mu_{A_iW}(x_j) | j \in J_1 \right), \left(\min_i \mu_{A_iW}(x_j) | j \in J_2 \right) \right) \quad (10)$$

$$v_{A^*W}(x_j) = \left(\left(\min_i v_{A_iW}(x_j) | j \in J_1 \right), \left(\max_i v_{A_iW}(x_j) | j \in J_2 \right) \right) \quad (11)$$

$$\mu_{A^-W}(x_j) = \left(\left(\min_i \mu_{A_iW}(x_j) | j \in J_1 \right), \left(\max_i \mu_{A_iW}(x_j) | j \in J_2 \right) \right) \quad (12)$$

$$v_{A^-W}(x_j) = \left(\left(\max_i v_{A_iW}(x_j) | j \in J_1 \right), \left(\min_i v_{A_iW}(x_j) | j \in J_2 \right) \right) \quad (13)$$

قدم 6) محاسبه اندازه فواصل گزینه ها از ایده آل های مثبت و منفی

پس از انتخاب معیار فاصله، اندازه فاصله هر گزینه از جواب ایده آل مثبت و جواب ایده آل منفی فازی شهودی که به ترتیب با S_i^* و S_i^- نمایش داده می شود، محاسبه خواهد شد. با در نظر گرفتن معیار فاصله در قالب نرمالیزه فاصله اقلیدسی، S_i^* و S_i^- به صورت زیر محاسبه می شود:

$$S_i^* = \sqrt{\frac{1}{2n} \sum_{j=1}^n \left[\left(\mu_{A_iW}(x_j) - \mu_{A^*W}(x_j) \right)^2 + \left(v_{A_iW}(x_j) - v_{A^*W}(x_j) \right)^2 + \left(\pi_{A_iW}(x_j) - \pi_{A^*W}(x_j) \right)^2 \right]} \quad (14)$$

$$S_i^- = \sqrt{\frac{1}{2n} \sum_{j=1}^n \left[\left(\mu_{A_iW}(x_j) - \mu_{A^-W}(x_j) \right)^2 + \left(v_{A_iW}(x_j) - v_{A^-W}(x_j) \right)^2 + \left(\pi_{A_iW}(x_j) - \pi_{A^-W}(x_j) \right)^2 \right]} \quad (15)$$

قدم 7) محاسبه ضریب نزدیکی نسبی گزینه ها به جواب ایده آل

ضریب نزدیکی نسبی گزینه A_i با در نظر گرفتن جواب ایده آل مثبت فازی شهودی A^* ، به شکل زیر تعریف می شود:

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} , \quad 0 \leq C_i^* \leq 1 \quad (16)$$

قدم 8) تعیین رتبه بندی گزینه ها

پس از محاسبه ضریب نزدیکی نسبی همه گزینه‌ها در قدم قبل، رتبه‌بندی گزینه‌ها با توجه به ترتیب نزولی C_i^* ها مشخص می‌شود. به عبارت دیگر گزینه‌ای که بیشترین C_i^* را دارد، بهترین گزینه بوده و گزینه‌ای که کمترین C_i^* را دارد، بدترین گزینه است.

6- مثال عددی

پس از بررسی اولیه، تعداد پنج صندوق قرض‌الحسنه برای ارزیابی معیارهای دوازده‌گانه فوق‌الذکر انتخاب گردیده‌اند. در این راستا یک گروه سه نفره متشکل از یک کارشناس ارشد مدیریت، یک کارشناس ارشد مهندسی صنایع و یک کارشناس بانکی جهت مصاحبه با مسئولین صندوق‌های قرض‌الحسنه مأمور گردیده‌اند. آن‌ها پس از بررسی نتایج حاصل از مصاحبه، به صورت مجزا به بیان قضاوت‌هایشان در مورد معیارهای دوازده‌گانه گزینش صندوق‌های قرض‌الحسنه پرداختند؛ در نهایت با تجمیع نظرات گروه بر مبنای مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره گروهی- فازی مبتنی بر روش TOPSIS رتبه‌بندی نهایی صندوق‌های قرض‌الحسنه تعیین می‌شود.

با فرض این‌که $\{X_1, X_2, X_3, \dots, X_{12}\}$ به ترتیب بیانگر دوازده معیار ذکر شده جهت گزینش صندوق‌های قرض‌الحسنه و همچنین DM1، DM2 و DM3 به ترتیب اعضای گروه تصمیم‌گیری باشند؛ گام‌های ارزیابی پنج صندوق قرض‌الحسنه مذکور بر مبنای معیارهای فوق‌الذکر توسط گروه سه نفره و در نهایت تجمیع نظرات گروه و رتبه‌بندی نهایی با بهره‌گیری از مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره گروهی- فازی مبتنی بر روش TOPSIS به شرح ذیل است:

قدم 1) تعیین وزن‌های تصمیم‌گیرندگان

اهمیت تصمیم‌گیرندگان گروه در قالب کلمات زبانی جدول 3 بیان گردیده است؛ وزن نهایی هر تصمیم‌گیرنده با توجه به اعداد فازی شهودی در نظر گرفته شده برای هر کلمه زبانی (جدول 1) و با بهره‌گیری از معادله (4) تعیین می‌شود:

جدول 3: اهمیت تصمیم‌گیرندگان و اوزان محاسبه‌شده برای آن‌ها

	کارشناس ارشد مدیریت: DM1	کارشناس ارشد مهندسی صنایع: DM2	کارشناس بانک: DM3
کلمه زبانی	VI	I	I
وزن محاسبه‌شده	0.36	0.32	0.32

قدم 2) تشکیل ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع‌شده براساس نظرات تصمیم‌گیرندگان

با بهره‌گیری از کلمات زبانی و اعداد فازی شهودی مرتبط با این کلمات در جدول 2 به منظور اعمال نظرات هر کدام از اعضای گروه در مورد هر گزینه با توجه به معیارهای مطرح‌شده، در نهایت تجمیع نظرات گروه

با استفاده از عملگر IFWA در قالب معادله (5)، ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع شده حاصل می‌گردد:

معیارها

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6
گزینه‌ها 1 صندوق	(0.68,0.2,0.11)	(0.67,0.23,0.1)	(0.75,0.14,0.11)	(0.6,0.3,0.1)	(1,0,0)	(0.75,0.14,0.11)
2 صندوق	(0.6,0.29,0.11)	(0.69,0.21,0.1)	(0.67,0.23,0.1)	(0.65,0.25,0.1)	(0.68,0.21,0.11)	(0.65,0.25,0.1)
3 صندوق	(0.84,0.1,0.6)	(0.75,0.14,0.11)	(0.74,0.15,0.11)	(0.67,0.23,0.1)	(0.58,0.31,0.11)	(0.64,0.26,0.1)
4 صندوق	(0.64,0.26,0.1)	(0.58,0.31,0.11)	(0.68,0.23,0.11)	(0.74,0.15,0.11)	(0.68,0.21,0.11)	(0.65,0.25,0.1)
5 صندوق	(0.65,0.25,0.1)	(0.47,0.43,0.1)	(0.64,0.26,0.1)	(0.58,0.32,0.1)	(1,0,0)	(0.47,0.43,0.1)

معیارها

	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
گزینه‌ها 1 صندوق	(1,0,0)	(0.65,0.25,0.1)	(0.9,0.1,0)	(0.75,0.14,0.11)	(0.67,0.23,0.1)	(1,0,0)
2 صندوق	(0.68,0.21,0.11)	(0.69,0.2,0.11)	(0.84,0.1,0.06)	(0.69,0.2,0.11)	(0.68,0.21,0.11)	(0.68,0.21,0.11)
3 صندوق	(0.55,0.35,0.1)	(0.58,0.32,0.1)	(0.67,0.23,0.1)	(0.46,0.26,0.11)	(0.64,0.26,0.1)	(0.55,0.35,0.1)
4 صندوق	(0.74,0.15,0.11)	(0.64,0.26,0.1)	(0.65,0.25,0.1)	(0.7,0.2,0.1)	(0.58,0.31,0.11)	(0.65,0.25,0.1)
5 صندوق	(0.58,0.32,0.1)	(0.5,0.4,0.1)	(0.65,0.25,0.1)	(0.58,0.32,0.1)	(0.58,0.32,0.1)	(0.64,0.26,0.1)

قدم 3) تعیین وزن معیارها

با بهره‌گیری از کلمات زبانی و اعداد فازی شهودی موجود در جدول 1، نظرات فردی تمام اعضای گروه درباره اهمیت معیارها در قالب جدول 5 نشان داده شده است:

جدول 5: نظرات هر کدام از اعضای گروه در مورد اهمیت معیارها

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
DM1	I	I	M	VI	I	VI	I	VI	VI	VI	I	VI
DM2	VI	M	I	I	M	I	VI	VI	VI	I	M	M
DM3	VI	M	I	I	I	M	I	I	VI	I	M	I

نظرات ارائه شده توسط اعضای گروه با بهره‌گیری از معادله (6) تجمیع شده و وزن هر کدام از معیارها حاصل می‌گردد.

قدم 4) تشکیل ماتریس تصمیم فازی شهودی وزن دار تجمیع شده

پس از تعیین اوزان مربوط به هر یک از معیارها و تشکیل ماتریس تصمیم فازی شهودی تجمیع شده، ماتریس تصمیم فازی شهودی وزن دار تجمیع شده با بهره‌گیری از معادله‌های (7) و (8) به صورت زیر به حاصل می‌گردد:

معیارها

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6
گزینه ها صندوق 1	(0.58,0.31,0.1)	(0.41,0.49,0.09)	(0.51,0.37,0.11)	(0.49,0.41,0.09)	(0.69,0.26,0.07)	(0.59,0.31,0.09)
صندوق 2	(0.52,0.38,0.09)	(0.37,0.53,0.08)	(0.46,0.44,0.1)	(0.53,0.37,0.09)	(0.47,0.42,0.1)	(0.51,0.4,0.08)
صندوق 3	(0.72,0.22,0.06)	(0.46,0.44,0.1)	(0.5,0.38,0.11)	(0.61,0.21,0.09)	(0.4,0.49,0.1)	(0.5,0.41,0.08)
صندوق 4	(0.55,0.36,0.08)	(0.35,0.54,0.09)	(0.46,0.43,0.11)	(0.55,0.35,0.1)	(0.47,0.42,0.1)	(0.51,0.4,0.08)
صندوق 5	(0.56,0.35,0.08)	(0.29,0.62,0.07)	(0.44,0.46,0.1)	(0.48,0.43,0.09)	(0.69,0.26,0.07)	(0.37,0.54,0.08)

معیارها

	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
گزینه ها صندوق 1	(0.81,0.16,0.05)	(0.57,0.34,0.08)	(0.81,0.19,0)	(0.62,0.28,0.1)	(0.41,0.49,0.09)	(0.78,0.2,0.03)
صندوق 2	(0.55,0.34,0.11)	(0.6,0.3,0.09)	(0.76,0.19,0.05)	(0.57,0.33,0.09)	(0.41,0.48,0.09)	(0.53,0.37,0.09)
صندوق 3	(0.45,0.45,0.1)	(0.5,0.4,0.09)	(0.6,0.31,0.08)	(0.38,0.38,0.21)	(0.39,0.51,0.09)	(0.43,0.48,0.08)
صندوق 4	(0.6,0.29,0.11)	(0.56,0.35,0.08)	(0.59,0.33,0.07)	(0.57,0.33,0.09)	(0.35,0.54,0.09)	(0.51,0.4,0.08)
صندوق 5	(0.47,0.43,0.1)	(0.44,0.47,0.08)	(0.59,0.33,0.07)	(0.48,0.43,0.09)	(0.35,0.55,0.08)	(0.5,0.41,0.08)

قدم 5) به دست آوردن جواب ایده آل مثبت و ایده آل منفی فازی شهودی

با توجه به هدف تبیین شده برای پروژه تعامل با صندوق های قرض الحسنه (بخش 1)، تقسیم بندی شاخص ها در قالب معیارهای سود و هزینه باید از دیدگاه بانک یا موسسه مالی و اعتباری انجام پذیرد؛ بر این اساس، دو مجموعه J_1 و J_2 عبارتند از:

$$J_1 = \{X_1, X_3, X_4, X_6, X_8, X_9, X_{10}, X_{12}\}$$

$$J_2 = \{X_2, X_5, X_7, X_{11}\}$$

بنابراین جواب ایده آل مثبت و ایده آل منفی فازی شهودی به شکل زیر حاصل می گردد:

$$A^* = \{(0.72,0.22,0.06), (0.29,0.62,0.1), (0.51,0.37,0.1), (0.61,0.21,0.09), (0.47,0.49,0.1), (0.59,0.31,0.09), (0.45,0.45,0.1), (0.6,0.3,0.08), (0.81,0.19,0), (0.62,0.28,0.09), (0.35,0.55,0.09), (0.78,0.48,0.03)\}$$

$$A^- = \{(0.52,0.38,0.1), (0.46,0.44,0.07), (0.44,0.46,0.11), (0.48,0.43,0.1), (0.69,0.26,0.07), (0.37,0.54,0.09), (0.81,0.16,0.05), (0.44,0.47,0.09), (0.59,0.33,0.08), (0.38,0.43,0.21), (0.41,0.48,0.08), (0.43,0.48,0.09)\}$$

قدم 6) محاسبه اندازه فواصل گزینه‌ها از ایده‌آل‌های مثبت و منفی

فاصله هر گزینه از جواب ایده‌آل مثبت و ایده‌آل منفی بر اساس معیار فاصله اقلیدسی نرمالیزه شده با استفاده از معادلات (14) و (15) محاسبه شده و در قالب جدول 6 ارائه گردیده است:

جدول 6: اندازه فواصل گزینه‌ها از ایده‌آل‌های مثبت و منفی

گزینه‌ها	S_i^*	S_i^-
صندوق 1	0.15	0.12
صندوق 2	0.10	0.15
صندوق 3	0.32	0.15
صندوق 4	0.23	0.12
صندوق 5	0.16	0.11

قدم 7) محاسبه ضریب نزدیکی نسبی گزینه‌ها به جواب ایده‌آل

ضریب نزدیکی نسبی گزینه‌ها به جواب ایده‌آل با بهره‌گیری از معادله (17) محاسبه شده و در قالب جدول 7 ارائه گردیده است:

گزینه‌ها	صندوق 1	صندوق 2	صندوق 3	صندوق 4	صندوق 5
C_i^*	0.44	0.6	0.32	0.34	0.41

با توجه به ضریب نزدیکی نسبی گزینه‌ها به جواب ایده‌آل، رتبه‌بندی گزینه‌ها بر اساس ترتیب نزولی این ضرایب عبارت است از:

$$\text{صندوق 3} > \text{صندوق 4} > \text{صندوق 5} > \text{صندوق 1} > \text{صندوق 2}$$

7- نتیجه‌گیری

با توجه به ظرفیت‌های مالی و همچنین جایگاه اجتماعی صندوق‌های قرض‌الحسنه، این فرصت برای هر یک از بانک‌ها یا موسسات مالی و اعتباری داخلی وجود دارد که با بهره‌گیری از یک مدل مطلوب کسب و کار به تعامل با این صندوق‌ها بپردازد. استخراج شاخص‌های کلیدی عملکرد به عنوان معیارهای ارزیابی صندوق‌های قرض‌الحسنه و گزینش این صندوق‌ها بر مبنای این معیارها یکی از پیش‌نیازهای اصلی در طراحی مدل کسب و کار تعامل با صندوق‌های قرض‌الحسنه است. بررسی مطالعات انجام‌شده در این حوزه نشان می‌دهد که تا کنون تحقیقی در زمینه رتبه‌بندی و انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه (به ویژه در شرایط غیرقطعی) انجام نپذیرفته است. بر این اساس، در این پژوهش پس از استخراج معیارهای ارزیابی صندوق‌های قرض‌الحسنه، از ترکیب روش TOPSIS با تئوری مجموعه فازی شهودی در محیط

تصمیم‌گیری گروهی جهت تصمیم‌گیری در مورد رتبه‌بندی انتخاب صندوق‌های قرض‌الحسنه بهره برده شده است؛ نتایج عددی ارائه‌شده در بخش چهارم بیانگر کارایی مدل پیشنهادی در این مقاله است.

لحاظ نمودن سایر جنبه‌های طراحی مدل تعامل بانک‌ها یا موسسات مالی و اعتباری با صندوق‌های قرض‌الحسنه نظیر تبیین ارزش قابل ارائه توسط طرفین و یا تشریح راه‌های خلق درآمد، می‌تواند مد نظر پژوهشگران جهت تحقیقات آتی قرار گیرد.

8- منابع

- [1] اصغری‌زاده، عزت‌اله و امین، فرشته (1384)؛ «افزایش بهره‌وری خدمات بانکی با اولویت‌بندی مشتریان با استفاده از تکنیک‌های کمی»، نشریه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، شماره 36: 5-32.
- [2] عباس‌زاده، محمدعلی؛ ابراهیمی، مهران؛ قربان‌پور، احمد (1388)؛ «بکارگیری فرایند تحلیل شبکه ای فازی جهت انتخاب استراتژی رقابتی در بانک»، هفتمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، تهران: گروه پژوهشی آریانا.
- [3] نصرتی، علی‌رضا؛ تکلوی ورنیاب، فاطمه؛ پورصادق، ناصر (1389)؛ «بررسی تطبیقی بانک‌ها و تعاونی‌های اعتبار جهت اتخاذ استراتژی‌های انتخاب بازار با مدل‌های MADM»، دومین کنفرانس بین‌المللی بازاریابی خدمات مالی، تهران: مرکز بازاریابی خدمات مالی.
- [4] Atanassov, K. T. (1986); "Intuitionistic fuzzy sets. Fuzzy Sets and Systems", Vol. 20, pp. 87–96.
- [5] Atanassov, K. T. (1999); "Intuitionistic fuzzy sets", Heidelberg: Springer.
- [6] Boran, F. E., Genc, S., Kurt, M. & Akay, D. (2009); "A multi-criteria intuitionistic fuzzy group decision making for supplier selection with TOPSIS method", International Journal of Expert Systems with Applications, Vol. 36, pp. 11363–11368.
- [7] Chen, C. T., Lin, C. T., & Huang, S. F. (2006); "A fuzzy approach for supplier evaluation and selection in supply chain management", International Journal of Production Economics, Vol. 102, pp. 289–301.
- [8] Chu, T.C. (2002); "Facility location selection using fuzzy TOPSIS under group decisions", International Journal of Uncertainty, Fuzziness and Knowledge-Based Systems, Vol. 10(6), pp. 687-701.
- [9] Figueira, J., Grooco, S., & Ethgot, M. (2005); *Multiple criteria decision analysis*, Springer.
- [10] Hwang, C.L. & Yoon, K. (1981); "Multiple Attributes Decision Making Methods and Applications", Springer, Berlin Heidelberg.
- [11] Tsuar, S.H., Chang, T.Y. & Yen, C.H. (2002); "The evaluation of airline service quality by fuzzy MCDM", Tourism Management, Vol. 23, pp. 107–115.
- [12] Xu, Z. S. (2007d); "Intuitionistic fuzzy aggregation operators", IEE Transaction of Fuzzy Systems, Vol. 15(6), pp. 1179–1187

A multi-criteria fuzzy group decision making for loan funds selection based on TOPSIS method in the Iranian banking business

Sayfollah Tabrizi, Mahboube Karimi, Roxana Fekri

Abstract:

Nowadays, loan funds are spread throughout of Iran and play an important role in meeting the needs of lower deciles. Currently, loan funds are facing with many problems such as poor supervision, financial fraud and the inability to absorb liquidity. This situation creates an potential opportunity for banks and financial institutions to deal with the loan funds in order to organize their financial and organizational structure. In this case, the clientele of the loan funds can be considered as customers of a bank or financial institution; moreover, providing a mechanism to transfer the deposits of the loan funds to a bank or financial institution will be increased the liquidity of the bank or financial institution. Extraction criteria to evaluate loan funds and selection the funds based on the criteria is one of the main prerequisites for a business model designed to cooperation with the loan funds. In this study, TOPSIS method combined with intuitionistic fuzzy set is proposed to determine the importance of the criteria and select appropriate loan funds in group decision making environment. Finally, a numerical example for loan funds selection is given to illustrate application of intuitionistic fuzzy TOPSIS method.

Keywords:

Loan funds, Intuitionistic fuzzy set, TOPSIS method, Group decision making